

รูปแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐาน ตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนในวัยเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดนนทบุรี

A Model of Teaching Learning Management in Buddhism by Using Art as a Base According to the Buddhist Psychology of Students in the Third Grade, Nonthaburi Province

พระครูปลัดณฤพศุทธ วรเสฏฐ (พิพิธสุรภัทร์)¹, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง² และ พุทธชาติ แผนสมบุญ³

Received: November 23, 2023
Revised: December 07, 2023
Accepted: December 12, 2023

Phrakhrupalad Naruepasitha Warasetho (Pipitsurapat),
Siriwat Srikreadong and Phutthachat Pheansomboon
(waraseththo.mangkorn@gmail.com)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน 2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา และ 3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยาในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ผู้เชี่ยวชาญด้านสะเต็มศึกษา และครูสอนศิลปะ จำนวน 8 คน เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการสร้างชุดการสอนตามแนวคิดผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยาในรายวิชาพระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนในวัยเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดนนทบุรี ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยาในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 เป็นรูปแบบที่เกิดจากแผนการสอนเรื่องการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) จำนวนชั่วโมงที่สอน 1 ชั่วโมง ผู้เข้าร่วม ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีสาระสำคัญ

¹ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
M.A. Program (Buddhist Psychology), Department of Psychology, Faculty of Humanities,
Mahachulalongkomrajavidyalaya University

^{2,3} ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Department of Psychology, Faculty of Humanities, Mahachulalongkomrajavidyalaya University

(Concept) คือ การวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) เป็นการวาดภาพแนวนามธรรมที่สร้างขึ้นโดยใช้ลวดลายซ้ำ ๆ ภาพวาดเซนแทงเกิลจะต้องสร้างขึ้นบนพื้นที่กรอบสี่เหลี่ยมขนาด 3.5 ตารางนิ้ว และจะต้องใช้หมึกสีดำวาดบนกระดาษขาวโดยสามารถใช้ดินสอสีเทาแรเงาได้ การคิดค้นภาพ Zentangle® นั้นมีเจตนาที่จะทำให้การวาดภาพเป็นกิจกรรมสร้างความสุข ใช้ฝึกสมาธิและเข้าถึงได้ทุกคน และวัตถุประสงค์การเรียนรู้ คือ 1) เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) 2) เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) และ 3) เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกสมาธิจากการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle)

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียน, พระพุทธศาสนา, ศิลปะเป็นฐาน, พุทธจิตวิทยา

Abstract

The objectives of this study consisted of 1. to study an art-based learning management; 2.to study the process of art-based learning management in the subject of Buddhism based on Buddhist Psychology; and 3. to present an art-based learning management model to develop learners based on Buddhist Psychology in the subject of Buddhism for the third-grade students. The study was a qualitative research in nature, using an in-depth interview to collect data from 8 key informants with an expertise in teaching and learning the subject of Buddhism, Buddhist Psychology, STEM education and art teachers to use the data to create teaching sets according to the concept of art-based learning results based on Buddhist Psychology in the subject of Buddhism for the third-grade students in Nonthaburi Province. A descriptive data analysis was employed for analyzing data.

The results of the study were as follows: An art-based learning management model to develop students based on Buddhist Psychology in the subject of Buddhism for the third-grade students was in the form of a learning plan on a lesson plan of Zentangle drawing for 1 hour of teaching with the participants including Mathayom 3 students, with the main idea as the Zentangle drawing that is the abstract images created by repetitive patterns indicating that Zentangle had to be created on a 3.5 inch square and had to be drawn in black ink on white paper with gray pencil for shading

as the concept of the Zentangle® image was intentional to bring about the happy activities for overall accessible concentration practice, and the learning objectives included 1) to encourage learners to study the Zentangle drawing; 2) to encourage learners to practice the Zentangle drawing; and 3) to encourage learners to meditate from the Zentangle drawing.

Keywords: A Model of Teaching Learning Management, Buddhism, Using Art as a Base, Buddhist Psychology

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันมีประชากรส่วนใหญ่อายุละ 90 นับถือศาสนาพุทธ มุ่งให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติตนในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเรื่อยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ที่มีสื่อและเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ส่งผลให้สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เช่น การแสวงหาผลประโยชน์เพื่อประโยชน์ส่วนตน การเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การแข่งขัน การขาดระเบียบวินัย ฯลฯ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เด็กและเยาวชนได้เห็นแบบอย่างที่ไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดการคุณธรรมจริยธรรมของคนไทยลดลง ด้วยเหตุนี้การศึกษาจึงเป็นกระบวนการขัดเกลาคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อให้เป็นพลเมืองที่สมบูรณ์เพื่อก้าวทันยุคสมัย จุดมุ่งหมายในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้ผู้เรียน เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีจิตสำนึกมีคุณธรรมจริยธรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550)

อนุสรณ์ อรรถศิริ (2549) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไปมุ่งหวังให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จทางการเรียนให้มากที่สุด ความสำเร็จทางการเรียนหรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ที่สำคัญอย่างหนึ่ง ได้แก่ แรงจูงใจในการเรียน แม้ผู้เรียนจะมีความสามารถในการเรียนสูง แต่หากขาดแรงจูงใจในการเรียน ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จในการเรียน นั่นคือผู้ที่แรงจูงใจในการเรียนสูงย่อมจะมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนสูง

จากประสบการณ์ของผู้วิจัยในการเป็นครูพระสอนศีลธรรมเป็นเวลามากกว่า 7 ปี ในโรงเรียนเทศบาลนครนนท์วิทยา 2 วัดทินกรนิมิต ในระดับช่วงชั้นที่ 3 พบว่านักเรียนบางส่วนมีความสนใจในการเรียนวิชาพระพุทธศานาน้อย นักเรียนขาดความ

กระตือรือร้นในการเรียน นักเรียนส่วนใหญ่มองว่าวิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่ไม่น่าสนใจ เป็นวิชาที่ไม่ทันสมัยล้าหลังและน่าเบื่อหน่าย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้มีการสัมภาษณ์ครูผู้สอนในระดับช่วงชั้นที่ 3 ที่มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 5 ปี ได้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ในขณะที่สอนจะมีเสียงคุยของนักเรียนแทรกเข้ามา นักเรียนจะเล่นและหยอกล้อกัน มีพฤติกรรมแสดงให้เห็นถึงความไม่สนใจในการเรียน ขาดสมาธิในการเรียน เวลาให้การบ้านนักเรียนมักจะไม่เสร็จ พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลให้เห็นว่า นักเรียนไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียนและขาดแรงจูงใจในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ในด้านตัวผู้วิจัยได้ลงสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา พบว่า นักเรียนขาดสมาธิในการเรียน มีการพูดคุยเล่นกันในขณะที่สอน ผู้วิจัยจึงปรับเปลี่ยนวิธีการสอนให้มีแรงจูงใจในการเรียนการสอน ซึ่งได้ใช้สื่อศิลปะเข้าไปเป็นฐานในการสอนในรายวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งนักเรียนให้ความสนใจและมีสมาธิในการเรียนมากขึ้น นักเรียนมีความสุขกับวิชาที่เรียนเพิ่มขึ้น

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้น จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการประกอบด้วย ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2560-2579 ที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 3 ด้าน 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม 2) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และ 3) ทักษะชีวิตและอาชีพ (สร้อย สุวรรณ และ อุบลวรรณ ส่งเสริม, 2566)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีจินตนาการทางศิลปะ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะวิธีการทางศิลปะ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระและสร้างสรรค์ชิ้นชมความงาม มีสุนทรียภาพเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์สังคม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่น มีความสบายใจและเห็นคุณค่าในตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการเข้าใจตนเองและศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) โดยการใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Learning) อภินิทัศน์ จิตรกร (2559) กล่าวว่า ในช่วงระหว่างทศวรรษที่ผ่านมา มีการใช้รูปแบบการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐานในการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมและมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา เป็นจำนวนมากในประเทศไทยสหรัฐอเมริกา และรูปแบบการจัดการเรียนรู้นี้ได้แพร่หลายเป็นอย่างมากทั่วโลก

เป็นการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนศิลปะและทางด้านวิชาการเข้าด้วยกัน เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน กรอบแนวคิดทางทฤษฎีได้ถูกพัฒนาขึ้นซึ่งเชื่อมโยงกระบวนการนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ากับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Arts-Based Learning) การเรียนรู้ด้วยศิลปะเป็นฐานเป็นการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนวิธีการหนึ่งที่สามารถพัฒนาผู้เรียนโดยผ่านทางการใช้รูปแบบการสอนด้วยศิลปะทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็นการแสดง ดนตรี นาฏศิลป์ หรือทัศนศิลป์ เข้าร่วมในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆที่ไม่ใช่รายวิชาศิลปะ จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยต่างๆ พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบศิลปะเป็นฐานนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางการเรียนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถส่งเสริมภาวะความเป็นผู้นำของผู้เรียน เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียนและการพัฒนาทางด้านความคิด เพิ่มศักยภาพในการปรับตัวทางอารมณ์ ความฉลาดทางจิตวิญญาณ และความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้ นอกจากนี้การบูรณาการวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์และคณิตศาสตร์ (STEM) เข้ากับการจัดการเรียนการสอนแล้ว การใช้ศิลปะบูรณาการเข้าร่วมด้วย (STEAM) จะสามารถทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพของตน

อดิยศ สรรคบุรานุรักษ์ (2559) ได้ศึกษาการใช้ศิลปะเป็นฐานในรายวิชาภาษาต่างประเทศ พบว่า รูปแบบการสอนโดยใช้ศิลปะเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับปริญญาตรี มีเกณฑ์คุณภาพในระดับดีหลังเรียนตามรูปแบบนักศึกษามีความรู้ความเข้าใจสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาที่เรียนตามรูปแบบมีพัฒนาการในการสร้างสรรค์สูงขึ้นและมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ส่วน ภัทราพร กงแก้ว (2563) ได้ทำการวิจัยศิลปะสร้างสรรค์ โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า นักเรียนมีคะแนนผลงานเฉลี่ย 15.36 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 88.09 และมีนักเรียนผ่านเกณฑ์จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับพึงพอใจมากที่สุด

ส่วนในงานวิจัยต่างประเทศได้นำศิลปะเข้าไปเป็นฐานในการเรียนรู้ร่วมกับรายวิชาอื่น เพื่อเสริมให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนดีขึ้นเข้าใจในเนื้อหาผ่านการสร้างสรรค์ศิลปะในรูปแบบต่างๆ ในปี ค.ศ.1960 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำศิลปะเข้าไปเป็นฐานรวมกับการสอนในรายวิชาอื่นๆ ผลจากการนำศิลปะเข้าไปเป็นฐานบูรณาการไปใช้ในโรงเรียน 23 แห่งของรัฐ พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น (Burnaford,

Brown, Doherty, 2007) และจากการทบทวนวรรณกรรมของผู้วิจัยที่ผ่านมา พบว่างานวิจัยที่ใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Learning) ในเมืองไทยมีการใช้ในรายวิชาอื่นๆ ได้แก่ วิชาภาษาไทย วิชาคณิตศาสตร์ วิชาภาษาต่างประเทศ วิชาภาษาจีน แต่ยังไม่พบการใช้ศิลปะเป็นฐานเข้ามาประกอบในรายวิชาพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาและเขียนรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Learning) ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ตามหลักทฤษฎี 4 ได้แก่ กายทฤษฎี คือ การพัฒนาทางกาย ศีลทฤษฎี คือ การพัฒนาความประพฤติ จิตตทฤษฎี คือ การพัฒนาทางด้านจิตใจ และ ปัญญาทฤษฎี คือ การพัฒนาในระดับปัญญา โดยการนำศิลปะเข้ามาเป็นฐานในการเป็นสื่อผสมในการสอน เพื่อเพิ่มแรงจูงใจในตัวผู้เรียน เน้นให้ตัวนักเรียนได้พัฒนาทางด้านสมาธิ อารมณ์ และ สติปัญญา แสดงออกมาในทางงานศิลปะประกอบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมีความมุ่งหวังว่าจะสามารถช่วยเหลือและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเรียนรู้ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ให้สามารถเรียนรู้ด้วยการพัฒนาทางกาย การพัฒนาทางจิตใจและการพัฒนาทางด้านปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-based Learning)
2. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยาในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้กำหนดวิธีการศึกษาเป็น 3 ระยะตามวัตถุประสงค์ จากนั้น ทำการสรุปและอภิปรายผลเชิงพรรณนา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาแนวคิดและรวบรวมข้อมูลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Learning) เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยา ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนในวัยเรียนช่วงชั้นที่ 3 จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระยะที่ 2 การสัมภาษณ์ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านการใช้ศิลปะเป็นฐาน ครูสอนศิลปะ การสังเกตการสอนของครูที่เป็นแนวปฏิบัติที่ดีด้านการสอนพระพุทธศาสนาบูรณาการ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการสร้างชุดการสอนตามแนวคิดผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Learning) เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยา ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนในวัยเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัด นนทบุรี

ระยะที่ 3 การพัฒนาชุดรูปแบบการสอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Learning) เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยา ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนในวัยเรียนช่วงชั้นที่ 3 โดยการนำข้อมูลจากระยะที่ 1 และระยะที่ 2 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อพัฒนารูปแบบการสอน

กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนา มีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอน หรือ มีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย 2 ปี จำนวน 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนทางจิตวิทยาและพุทธจิตวิทยา มีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย 2 ปี จำนวน 3 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะที่มีแนวคิดที่ดีในการสอนศิลปะบูรณาการ มีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนศิลปะบูรณาการหรือมีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย 2 ปี จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 2 ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะเป็นฐาน ครูสอนศิลปะ มีรายละเอียด ดังนี้

1. เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-based Learning) และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ มากำหนดกรอบแนวคิด รายการหัวข้อและประเด็นคำถาม รวมถึงทิศทางในการสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Learning) ตามแนวพุทธจิตวิทยา ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนในวัยเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดนนทบุรี

2. เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยา ในรายวิชาพระพุทธศาสนา

ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดนนทบุรี เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่มีต่อแนวความคิดการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาบูรณาการ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 3

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลคุณภาพโดยการติดต่อเพื่อขอนัดหมายและขอสัมภาษณ์นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ด้านจิตวิทยาและด้านศิลปศึกษา โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบข้อคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้บันทึกการสัมภาษณ์ จากนั้นถอดเทปเพื่อการสรุปสังเคราะห์เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Learning) ตามแนวพุทธจิตวิทยา ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนในวัยเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดนนทบุรี จากนั้นได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเชิงพรรณนาโดยการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย

1. การศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-based Learning)

1.1 การวางแผนการทำงานในการจัดการเรียนรู้ พบว่า การจัดการเรียนรู้ควรมีการวางแผนการทำงาน ได้แก่ 1) การกำหนดเทคนิคหัวข้อเพื่อทำการทดลองและแสดงออกทางศิลปะ 2) การทดลองเพื่อเป็นการลองผิดลองถูกจากการสร้างสรรค์ชิ้นงานศิลปะ 3) การปฏิบัติโดยการลงมือทำเพื่อเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะ และ 4) การสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เรียนและผู้สอนเพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิด และนำไปสู่การพัฒนาผลงานต่อไป โดยการจัดการเรียนรู้ต้องวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ สิ่งสนับสนุนการเรียนรู้และวิเคราะห์เชิงกายภาพของผู้เรียนแล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูลรายบุคคลของผู้เรียน พื้นฐานความรู้ความสนใจ และสังเคราะห์ออกมาเป็นรูปแบบการเรียนรู้ประกอบด้วย ขั้นตอนการสอน การทำกิจกรรมและการสรุปสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้

1.2 การจัดการเรียนรู้ศิลปะเป็นฐาน พบว่า การจัดการเรียนรู้ศิลปะเป็นฐานสามารถทำอยู่บนวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) การลงมือทำ 2) สะท้อนการลงมือทำผ่านความรู้สึก และ 3) ถ่ายทอดกระบวนการผ่านความคิด การจัดการเรียนรู้ศิลปะเป็นฐานจะต้องเอาทั้งฐานของหลักสูตรเป็นหลัก ฐานของพุทธธรรมให้เหมาะสม ฐานทางด้านจิตวิทยาแล้วก็พุทธจิตให้เหมาะสมกับตัวเครื่องมือในการวัดการประเมินด้วยในการที่จะจัดการเรียนการสอน

1.3 วิธีการด้านการพัฒนาผู้เรียน พบว่า การพัฒนาผู้เรียนมีวิธีการ ได้แก่ 1) แบ่งอายุผู้เรียน 2) แบ่งตามความสามารถของผู้เรียน 3) แบ่งตามความสนใจของผู้เรียน และ 4) ไม่แบ่งประเภทแต่สามารถเรียนร่วมกัน โดยวิธีการการพัฒนาผู้เรียน ได้ออกแบบรูปแบบการเรียนรู้ตามขั้นตอน ก่อนทำ ขณะทำและหลังทำ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกและความคิดของผู้เรียน รวมถึงการจดบันทึกและการติดตามผล โดยการพัฒนาผู้เรียนต้องพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกาย ด้านสังคม ด้านอารมณ์และด้านปัญญา

1.4 กิจกรรมที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอน พบว่า กิจกรรมที่เหมาะสมกับการเรียนการสอน ได้แก่ 1) การลงมือปฏิบัติในการเรียนศิลปะแต่ละประเภท ซึ่งศิลปะแต่ละประเภทควรมีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาของการทำงานศิลปะนั้น และ 2) การใช้ทฤษฎีเป็นกิจกรรมที่มีการลงพื้นที่จริงในการศึกษาทั้งเรื่องประวัติศาสตร์ศิลปะ ศิลปะประเภทต่าง ๆ เป็นต้น รวมถึง การจัดกิจกรรมที่น่าสนใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะต่าง ๆ เช่น งานปั้นดิน งานสีน้ำ สีเทียน หรือสีต่าง ๆ งานประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติ ภาพศิลปะเชิงจิตวิเคราะห์ เช่น ภาพแมนดาล่า เป็นต้น

1.5 การบูรณาการศิลปะในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ พบว่า การบูรณาการศิลปะในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ เป็นการนำเอาศิลปะเข้าไปมีส่วนร่วมในรายวิชาต่าง ๆ เช่น หน่วยการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์อาจสอนวิธีการคิดคำนวณโดยใช้ภาพ สี หรือรูปทรงต่าง ๆ แทนจำนวน เป็นต้น การบูรณาการศิลปะในหน่วยการเรียนรู้อื่น ๆ เป็นการกระตุ้นให้เกิดการใช้สมองทั้งสองด้าน ทั้งด้านความคิดสร้างสรรค์และด้านตรรกะและเหตุผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

1.6 ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน พบว่า ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็นสามส่วน ได้แก่ ระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยระยะสั้น ได้แก่ 1 คาบ คือ การเรียนในห้องเรียน 30 นาทีถึง 1 ชั่วโมง ซึ่งเป็นการเรียนถึงเรื่องเทคนิคการเรียนศิลปะขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ระยะกลางใช้ระยะเวลาในการเรียน 1 สัปดาห์ถึง 1 เดือน เป็นการเรียนถึงเทคนิคในเรื่องเฉพาะหรือการพัฒนาความรู้หรือด้านศิลปะที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้ และระยะยาว ใช้ระยะเวลาในการเรียน 3-5 เดือนหรือ 1 ภาคเรียน เนื่องจากเป็นการเรียนศิลปะขั้นสูงต้องใช้ระยะเวลานานและเป็นการเพาะบ่มให้เกิดความเชี่ยวชาญเฉพาะ

2. การศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา

2.1 ศิลปะสามารถจัดการเรียนรู้ตามพุทธจิตวิทยา พบว่า ศิลปะสามารถจัดการเรียนรู้ตามหลักพุทธจิตวิทยา คือ การแสดงออกจากภายในจิตใจออกมาสู่ภายนอกคือกาย โดยศิลปะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าถึงจิตใจของตนเองได้ง่ายขึ้นผ่านกระบวนการทางกาย ซึ่งศิลปะสามารถนำมาเป็นเครื่องมือเพื่อการวิเคราะห์พฤติกรรมภายในจิตใจ และสามารถนำมาเป็นกิจกรรมเพื่อการบำบัด ศิลปะเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการวางแผนกิจกรรมการศึกษาของผู้เรียน เช่น การกระตุ้นพัฒนาการด้านสมาธิผ่านงานศิลปะ ซึ่งศิลปะสามารถนำมาจัดการเรียนรู้ตามพุทธจิตวิทยาได้ในรูปแบบการรับรู้ สภาวะกาย สภาวะใจ สภาวะความคิด

2.2 กระบวนการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้กับการวัดประเมินผลการเรียนรู้ต้องสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้รวมถึงการเตรียมกิจกรรมศิลปะที่สอดคล้องกับหัวข้อพุทธธรรมที่สอน รวมถึง สะท้อนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการทางด้านจิตวิทยาเป็นฐานผ่านกระบวนการทางด้านวิทยาศาสตร์ในการประเมินพฤติกรรมซึ่งสามารถประเมินด้วยทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาโดยใช้เครื่องมือทางด้านจิตวิทยา

2.3 รูปแบบการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า ศิลปะช่วยในเรื่องสมาธิและส่งเสริมการแสดงออกที่มาจากความสุขภายในสอดคล้องกับหลักพุทธจิตวิทยา คือ การพัฒนาจากภายในจิตใจสู่ภายนอก นำไปสู่การให้ผู้เรียนเข้าถึงหลักความจริงของธรรมชาติ ศิลปะเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่จะให้ผู้เรียนได้เข้าถึงคุณค่าโดยมีความรู้ ทักษะ เชื่อมโยงรูปแบบการเรียนการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานจะช่วยให้เกิดเป้าหมายของผู้เรียนรู้และพื้นฐานนี้อยู่บนความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดทั้งของศิลปศึกษาและพระพุทธศาสนา

2.4 การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา คือ การมีส่วนร่วมของผู้เรียนกับผู้สอนในการเรียนการสอน โดยมีกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการร่วมออกแบบการเรียนรู้โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนเป็นการเปิดรับฟังความคิดเห็น เปิดโอกาสในร่วมออกแบบการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

2.5 รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐานประกอบบทเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยาในรายวิชาพระพุทธศาสนา พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐานประกอบบทเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยาในรายวิชาพระพุทธศาสนา เป็นการนำศิลปะมาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนา โดยการให้เด็กได้เรียนรู้หลักของพุทธศาสนาผ่านศิลปะ ยกตัวอย่างเช่น การวาดรูปทำให้เกิดสมาธิได้อย่างไร ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การสร้างสมาธิที่เกิดจากการจดจ่อ เป็นต้น ควบคู่กับพุทธจิตวิทยา โดยนำพุทธจิตวิทยามาพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยการกำหนดการสอนเริ่มจากกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหาที่จะนำมาสอน ระยะเวลาที่ใช้สอน การลงมือปฏิบัติของผู้สอนและผู้เรียน จนถึงการประเมินผลการเรียนการสอน

3. การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยาในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3

จากการสังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เพื่อนำมาสู่การนำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยา ในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในรูปแบบแผนการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา มีรายละเอียดดังนี้

แผนการสอนเรื่อง การวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle)

จำนวนชั่วโมงที่สอน 1 ชั่วโมง

สาระสำคัญ (concept)

การวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) เป็นการวาดภาพแนวนามธรรมที่สร้างขึ้นโดยใช้ลวดลายซ้ำ ๆ ภาพวาดเซนแทงเกิลจะต้องสร้างขึ้นบนพื้นที่กรอบสี่เหลี่ยมขนาด 3.5 ตารางนิ้วและจะต้องใช้หมึกสีดำวาดบนกระดาษขาวโดยสามารถใช้ดินสอสีเทาแรเงาได้ การคิดค้นภาพ Zentangle® นั้นมีเจตนาที่จะทำให้การวาดภาพเป็นกิจกรรมสร้างความสุข ใช้ฝึกสมาธิและเข้าถึงได้ทุกคน (Kelly Medford, n.d.)

วัตถุประสงค์การเรียนรู้

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle)
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle)
3. เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกสมาธิจากการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle)

รายละเอียดแผนการสอน ดังภาพที่ 1

วัตถุประสงค์ เชิงพฤติกรรม	เนื้อหาการเรียนรู้	เวลา	กิจกรรมการเรียนรู้	สื่อการเรียนรู้	ประเมินผล	
					วิธีการวัด	ผลการประเมิน
นำผู้เรียนเข้าสู่บทเรียน	ขั้นนำ - กล่าวทักทาย แนะนำตัว - กริยาท่าทางเกี่ยวกับเพื่อนร่วมวงวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle)	10 นาที	- ผู้สอนกล่าวทักทาย แนะนำตนเอง - ผู้สอนแนะนำเข้าสู่บทเรียน - จัดถามความรู้พื้นฐานเรื่องกรวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle)	- ตัวอย่างภาพวาดแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) จำนวน 9 ตัวอย่าง - ภาพทักท้วงีลีลี จำนวน 1 ตัวอย่าง	- ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรม ความสนใจในการรับฟัง - ประเมินจากการมีส่วนร่วมกับกิจกรรม	- ผู้เข้าร่วมฟัง ไม่น้อยกว่า 20 คน - ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาที่สอน
ผู้เรียนเริ่มเล่นมือปฏิบัติ	ขั้นเนื้อหา 1) หลักการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) - ที่มาของการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) - อุปกรณ์ในการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) - วิธีการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle)	35 นาที	- ผู้สอนอธิบายเนื้อหาเบื้องต้นเริ่มมีมือปฏิบัติ - ภาพวาดเซนแทงเกิลเป็นการวาดภาพลายเส้นนามธรรมที่สร้างขึ้นตามสัญชาตญาณของผู้เรียน - โดยได้รูปแบบมาตรฐานของพื้นที่สี่เหลี่ยมขนาด 3.5 ตารางนิ้ว (ขนาดกระดาษ) โดยผู้วาดจะสร้างลายเส้นที่ไม่น่าใครสร้างจนความต่อเนื่องของเส้นโดยย่ำทำตามคำแนะนำพื้นฐาน ลักษณะของภาพเซนแทงเกิลจะเป็นดังนี้ต่อไป - พื้นที่สี่เหลี่ยมนี้ไม่ได้มีด้าน "บน" หรือ "ล่าง" มันจะไม่มีทิศทางกับกับใคร - ไม่ควรไปคิดถึงกับวัตถุใด ใครจะออกมาในเชิงนามธรรม - ภาพวาดควรที่เสร็จด้วย พัดผ้าบนกระดาษ โดยให้เส้นสีเทาแทรกเข้าได้ - ภาพเซนแทงเกิลนั้นควรจะสามารถวาดต่อเนื่องได้ทั้งที่หลับเิดแรงบังคับจิตใจอย่างรวดเร็ว - ผู้สอนแจกอุปกรณ์ให้ผู้เรียนมือปฏิบัติ	- กระดาษแผ่นขนาด 3.5 ตารางนิ้ว จำนวน 3 แผ่น/คน - ปากกาฟีนีลีลี จำนวน 1 ตัว/คน	- ประเมินจากการสังเกตพฤติกรรม ความตั้งใจในการวาดภาพ - ประเมินจากการสังเกตว่าผู้เรียนมีสมาธิจดจ่ออยู่กับการวาดภาพ	- ผู้เรียนวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) ครบทั้ง 3 ภาพ
ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาที่เรียน	ขั้นสรุป - ผู้สอนสอบถามความรู้สึกและความคิดเห็นในการเรียนการสอนเรื่องกรวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) - ผู้เรียนอธิบายความรู้สึกและประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียน - ให้ผู้เรียนที่แบบประเมินหลังการเรียนการสอน	15 นาที	- ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นในการเรียนการสอน - ผู้สอนกล่าวสรุป - ผู้สอนให้ผู้เรียนที่แบบประเมินหลังการเรียนการสอน	- แบบประเมินให้คะแนนการเรียนการสอน	- ประเมินจากแบบประเมินหลังการเรียนการสอน	- ผู้เรียนได้รับความรู้และมีความสนใจจากการเรียนการสอน

ภาพที่ 1 แสดงแผนการสอนเรื่องกรวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle)

สรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา ของนักเรียนในวัยเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดนนทบุรี มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน พบว่า การจัดการเรียนรู้ควรมีการวางแผนการทำงาน ด้วยวิธีการ คือ (1) การกำหนดเทคนิคหัวข้อเพื่อทำการทดลองและแสดงออกทางศิลปะ (2) การทดลองเพื่อเป็นการลองผิดลองถูกจากการสร้างสรรค์ชิ้นงานศิลปะ (3) การปฏิบัติโดยการลงมือทำเพื่อเป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะ และ (4) การสนทนาแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เรียนและผู้สอนเพื่อแลกเปลี่ยนแนวความคิด และนำไปสู่การพัฒนาผลงานต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพรณ วงศ์ศักดิ์ศิริกุลและโสเมฉาย บุญญานันต์ (2564) ได้ศึกษาแนวทางในการจัดกิจกรรมศิลปะบนฐานทางเลือกเพื่อส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปะสำหรับเด็กอายุ 9-12 ปี: พหุเทศกรณีศึกษา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดกิจกรรมศิลปะบนฐานทางเลือกเพื่อส่งเสริมการสร้างสรรคศิลปะสำหรับเด็กอายุ 9-12 ปี มี 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านแนวคิดและหลักการจัดกิจกรรมศิลปะบนฐานทางเลือก 2) ด้านเนื้อหาสาระสำคัญของกิจกรรมศิลปะบนฐานทางเลือก 3) ด้านการจัดการเรียนรู้กิจกรรมศิลปะบนฐานทางเลือก 4) ด้านการประเมินการสร้างสรรคตามแนวคิดการจัดกิจกรรมศิลปะบนฐานทางเลือก

2. การศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา พบว่า การแสดงออกจากภายในจิตใจออกมาสู่ภายนอกคือกาย โดยศิลปะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าถึงจิตใจของตนเองได้ง่ายขึ้นผ่านกระบวนการทางกาย ซึ่งศิลปะสามารถนำมาจัดการเรียนรู้ตามพุทธจิตวิทยาได้ในรูปแบบการรับรู้ สภาวะกาย สภาวะใจ สภาวะความคิด 2) กระบวนการจัดการเรียนรู้กับการวัดประเมินผลการเรียนรู้ ต้องสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้รวมถึงการเตรียมกิจกรรมศิลปะที่สอดคล้องกับหัวข้อพุทธธรรมที่สอน รวมถึงสะท้อนกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของธรรมนิจ ศุภกิจเจริญ (2561) ได้ศึกษาประสบการณ์การพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองของนักบวชด้านการจัดระบบจิตใจผ่านกระบวนการศิลปะเพื่อการเยียวยา ผลการวิจัยพบประเด็น "ศิลปะ...สะท้อนโลกภายใน" เป็นหัวข้อที่บรรยายภาพรวมการเข้าร่วมกระบวนการศิลปะเพื่อการเยียวยา อธิบายว่าผลงานศิลปะของแต่ละท่านนั้นสะท้อนโลกภายในหรือความคิด จิตใจและตัวตนของแต่ละท่านออกมาอย่างไร รวมถึงภาพรวมการฝึกและภูมิหลัง ของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละท่าน หัวข้ออื่น ๆ เป็นการเล่าถึงประสบการณ์และผลที่ได้จากการฝึกตนเอง ด้วยศิลปะเพื่อการเยียวยา

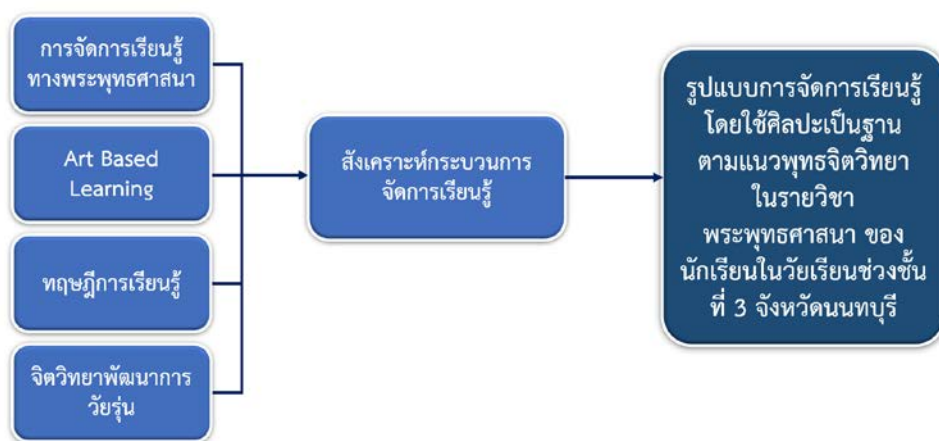
รวมถึงการวิเคราะห์และอภิปรายโดยผู้วิจัยที่อิงตามทฤษฎีการตระหนักรู้ ตนเอง หลักการของ Carl Jung และหลักมนุษยปรัชญา โดยหัวข้อ “เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกของ ตนเอง” เป็นการอธิบายผลที่ได้จากการฝึกที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้มีสมาธิจดจ่อกับปัจจุบันและ นำไปสู่การตระหนักรู้อารมณ์ความรู้สึกตนเองในขณะนั้น ๆ

3. รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐานเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามแนวพุทธจิตวิทยาในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 เป็นรูปแบบที่เกิดจากแผนการสอนเรื่องการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) โดยมีวัตถุประสงค์การเรียนรู้ คือ 1) เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) 2) เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) และ 3) เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกสมาธิจากการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle) สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธรรมนิจ ศุภกิจเจริญ (2561) ได้ศึกษาประสบการณ์การพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองของนักบำบัดด้านการจัดระบบจิตใจผ่านกระบวนการศิลปะเพื่อการเยียวยา ผลการวิจัยพบประเด็น “ชื่นชมตนเองได้” เป็นผลที่ได้จากการ ทำศิลปะเพื่อการเยียวยา อันได้แก่ เซนแทงเกิลและมันดาลา ซึ่งเป็นศิลปะที่ไม่มีการตัดสินถูกผิด ทำให้ผลงานมีความสวยงามและสร้างความภูมิใจให้ผู้สร้างผลงานได้ “พลังของการกระทำ” แสดงให้เห็นถึงอำนาจของการฝึกอย่างสม่ำเสมอเป็นระยะเวลานาน ทำให้เกิดผลดีมากมาย “เกิดมุมมอง ใหม่ ๆ ในชีวิต” อธิบายว่าผู้ให้ข้อมูลหลักได้พบกับมุมมองใหม่ ๆ ในแต่ละผลงานที่ทำ “เห็นความงามของสรรพสิ่ง” ศิลปะเพื่อการเยียวยาเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักพบความงามได้ง่ายขึ้น และนำไปสู่การเห็นความงามของสิ่งต่าง ๆ รอบกาย “พัฒนาทักษะด้านการช่วยเหลือ” ในการฝึกนั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักพบว่านอกจากจะได้ประโยชน์กับตนเองแล้ว ก็ทำให้มีประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้อื่นด้วย โดยทำให้เกิดการเข้าถึงใจผู้อื่น แหวนคำตัดสินได้ และมีความลึกซึ้ง ประเด็นสุดท้ายคือ “สมดุล ในชีวิตที่มาจากการฝึกฝน” ผู้ให้ข้อมูลพบว่าการฝึกนี้เป็น การปรับสมดุล ทำให้เกิดสมดุลในตนเองมากขึ้น ผลที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นในการทำความเข้าใจการพัฒนาการตระหนักรู้ ตนเองด้วยศิลปะเพื่อการเยียวยา และเป็นทางเลือกสำหรับผู้ที่ต้องการพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองต่อไป

องค์ความรู้จากการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐาน (Art-Based Learning) ตามแนวพุทธจิตวิทยา ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนในวัยเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดนนทบุรี” ได้องค์ความรู้จากการถอดบทสัมภาษณ์และสังเคราะห์เนื้อหาจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนรายวิชา

พระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านสะเต็มศึกษา ครูสอนศิลปะ โดยเนื้อหาการสัมภาษณ์ตั้งอยู่บนเนื้อหาของการจัดการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา, Art Based Learning, ทฤษฎีการเรียนรู้และจิตวิทยาพัฒนาการวัยรุ่น ผลจากการสังเคราะห์ที่ได้จัดทำเป็น “แผนการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา: แผนการสอนเรื่องการวาดภาพแบบเซนแทงเกิล (Zentangle)” ดังภาพองค์ความรู้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยาของนักเรียนในวัยเรียนช่วงชั้นที่ 3 จังหวัดนันทบุรี” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) ครูผู้สอนรายวิชาพระพุทธศาสนาและศิลปะในโรงเรียน ควรมีการวางแผนการสอนบูรณาการพระพุทธศาสนาและศิลปะเข้าด้วยกัน เพื่อทดลองการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อประเมินผลตอบรับจากผู้เรียน
- 2) โรงเรียนควรมีการสนับสนุนและให้งบประมาณในการบูรณาการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อให้บรรลุผลตามที่วางไว้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยประเมินผลก่อนและหลังการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนา โดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อประเมินผลก่อนและหลังการเรียนรู้แบบมีตัวชี้วัด

2) ควรมีการศึกษาในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในทางสถิติ และประเมินปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความต้องการของผู้เรียน พฤติกรรมของผู้เรียน เป็นต้น

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีนโยบายในระดับชาติที่สนับสนุนทุกโรงเรียนในการนำการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา เป็นหนึ่งในหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในทุกด้าน

2) ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะ และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา ควรร่วมมือกันในการออกแบบรูปแบบการจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาโดยใช้ศิลปะเป็นฐานตามแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อให้เกิดแผนการเรียนการสอนที่มีคุณภาพสูงสุด

รายการอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ธรรมนิจ ศุภกิจเจริญ. (2561). *ประสบการณ์การพัฒนาการตระหนักรู้ตนเองของนักบำบัดด้านการจัดระบบจิตใจผ่านกระบวนการศิลปะเพื่อการเยียวยา* (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- พระมหานรินทร์ ธีรปัญญา. (2545). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรียนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรมัธยมศึกษา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระนครศรีอยุธยา.
- ภัทรพร กงแก้ว. (2563). *ผลการจัดการเรียนรู้สาระทัศนศิลป์ เรื่อง ศิลปะสร้างสรรค์โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.
- มารีนา บรมพิชัยชาติกุล. (2546). *กระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.

- รุ่งระวี ดิษฐ์เจริญ. (2549). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนศิลปะโดยการสอนแบบบูรณาการด้วยวิธีการเล่นิทานของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการได้ยินระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนโสตศึกษา (ปริญญานิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- สร้อย สุวรรณ และ อุบลวรรณ ส่งเสริม. (2566). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ศิลปะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*, 13(1), 92.
- สุภาพรณ วงศ์ศักดิ์ศิริกุล และ โสมฉาย บุญญานันต์. (2564). แนวทางในการจัดกิจกรรมศิลปะบนฐานทางเลือกเพื่อส่งเสริมการสร้างสรรค์ศิลปะสำหรับเด็กอายุ 9-12 ปี: พหุเทศกรณีศึกษา. ใน *การประชุมครุศาสตร์วิชาการ ครั้งที่ 12*. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *แนวทางการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร.
- อดิยศ สรรคบุรณารักษ์. (2559). *การพัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้ศิลปะเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมงานสร้างสรรค์สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม.
- อนุสรณ์ อรรถศิริ. (2549). *ความสัมพันธ์ระหว่างพลังความสามารถแห่งตน เป้าหมายและความเป็นไปได้ที่จะกระทำกับแรงจูงใจ* (วิทยานิพนธ์จิตวิทยาการศึกษา). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- อภินัก จิตรกร. (2559). การจัดการเรียนรู้แบบศิลปะเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 14(1), 64.
- Burnafor, G., Brown, S., Doherty, J., & McLaughlin, H. J. (2007). *Arts Integration Frameworks Research Practice*. Washinton DC: Art Education Partnership.